

ad-avane!

Cuadernos españoles
de cultura idista

Ofical organo dil
Hispan Ido-Societo

**Sub unika vorto
omna ni unionesas:
PACO!**

Numero 34 Decembro 2021

Aprilo - Decembro
2021

Indexo

- P. 03 **L' Internaciona Punisala Korto**
- P. 08 **Pakto di la fashisti**
- P. 13 **Quo esis Interhelpo?**
- P. 16 **Idala Niuzi en Hispania**
- P. 17 **Qua-maniere on introduktas
la chiniana linguo en la publika
skoli en Andaluzia**
- P. 21 **L'altra idala dicionario.**
- P. 22 **Lasta libri en Ido-linguo**
- P. 23 **Gramatikala Pagino:
*El sufijo -ala***
- P. 28 **Nia Pioniri: *Acracio Progreso***
- P. 33 **Ni parolez pri: *Treni***
- P. 34 **Hispana Literaturo**
- P. 35 **Bon Appetit !**
- P. 36 **Vortalala disktraktilo**
- P. 37 **Hieroglifo**
- P. 38 **Humuro e solvuri dil pasinta
numero**
- P. 39 **Recursos para aprender
la lengua Ido**

Fundada en el año 1927 para la propaganda de la lengua internacional IDO.

Editas: HISPANA IDO-SOCIETO

Redaktero: José Mª Rodríguez

Apartado de Correos 3142

E-14080 Córdoba

España - Hispania

idosocietohispana@hotmail.com

Kunlaboras:

Antonio Martínez

Günter S.

L' Internaciona Punisala Korto

Forsan, existas nul homala ago tam anciena kam la milito. Imperii, nazioni ed omna civiliceso-sistemi luktis un kontre l'altri tra la tota yar-mili. En la 19-ma yarcento, politikisti mem konsideris ke milito esis nur altra maniero facar politiko. Tamen, ye la fino di ta yarcento, onu rezolvis ke esis tote necesa protektar dum milito la civitani, do la homi qui ne parto-prenas en la kombati, ed anke la vundita soldati e la kaptiti. Lore, aparis l' Internaciona Humanala Yuro, fondesis la movimento dil Internaciona Reda Kruco e signatesis l'unesma internaciona traktati kun la skopo humanigar to qua esas sovaja ago: *la milito*.

En la yaro 1863 fondesis en la urbo Genève (Suisia)
l'Internaciona Komitato di la Reda Kruco

De lore til hodie, nazioni ed internaciona organizuri aprobis deki de traktati kun ta skopo. Fondesis anke specala tribunali por persektar la krimini kontre la homaro, tale la Punisala Tribunalo por l'olima Jugoslavia, qua kondamnis kelka politikisti e militisti qui exekutis kriminala agi en ta lando dum la yari 1991 til 1994; anke la Punisala Tribunalo por Ruanda, qua kondamnis militisti e militala chefi qui agadis dum la milito qua devastis ta afrika lando en la yaro 1994.

Slodoban Milošević, prezidanto di Serbia de 1989 til 1997, imputata dal Punisala Tribunalo por l' olima Yugoslavia. Lu mortis en la karcero dum la proceso en la yaro 2006.

Tharcisse Renzaho, olima guvernestro dil urbo Kigali (Ruanda), kondamnita a karcero dum sua tota vivo, pro l' ocido di 60 infanti dil raso *tutsi*.

Ma, amba tribunali havis kom skopo punisar delikti en konkreta militi e la mondala socio bezonis internaciona tribunalalo por persekutar e punisar delikti facita omna-loke ed omna-tempe. Tal-maniere, en la yaro 1998 renkontris reprezentanti di plu kam 150 stati por aprobar la Statuto di Roma. La skopo di ta statuto esis la fondo di Internaciona Punisala Korto. Ta judiciala organo havas diferanta skopi kam la Internaciona Tribunalo dil urbo Den Haag (Nederlando). Tale, dum l'Internaciona Tribunalo inquestas e decidas aferi pri stati, la nova Internaciona Punisala Korto persekutas, inquestas e kondamnas homi qui violacis internaciona homarana leji dum militi o revolti.

Pri la precipua karakteri di ta nova korto, onu povas dicar ke:

- La korto ne nur judikas, ol anke persekutas, nam la nova Internaciona Punisala Korto havas specala persequisto qua darfas denuncar deliktinti a la tribunalalo.
- La tribunalalo ne decidas pri problemi inter stati, ol judikas homi.
- Ol ne esas tribunalalo por konkreta milito, ol esas permananta.

Qua delikti povas kondamnar l' Internaciona Punisala Korto?

Oli aparas en *klozita listo*:

- Gentocido.
- Militala krimini.
- Krimini kontre la homaro.
- Krimini pro ataki sen justifiko.

Qui darfas prezentar kazi en la korto?

- La persekutisto, pos la prezento di denunco. Lu inquestas e se lu trovas sat elementi por kredar ke ulu exekutis un ek ta delikti, lu povas prezentar la kazo a la tribunalo.
- La Sekureso-Konsilantaro dil Unionita Nacioni.
- Un o kelka stati qui signatis la Statuto di Roma.

Sideyo dil Internaciona Punisala Korto en Den Haag
(Nederlando)

Kad omna stati di Unionita Nacioni esas membri dil Korto?

Tote ne! 123 stati ja signatis la Statuto di Roma, do, oli agnoskas ed akceptas la judiciala resortiso dil Korto. Tamen, tre importanta stati, kom Unionita Stati e Rusia ne esas membri.

Quo okuras, se homo qua habitas en stato qua ne esas membro dil Statuto di Roma exekutas internaciona delikto?

Segun onu dicis antee, existas kelka (o multa) stati qui ne agnoskas la judiciala resortiso dil Internaciona Punisala Korto. Tamen, se soldato o politikisto di un ek ta stati deliktas, la prosekuturo darfas examinar la kazo. Ma, onu ne povos judikar ol, nam la akuzito trovasas en un ek la stati qui ne signatis la Statuto di Roma. Se lu voyajas ed lu esas arestita en altra stato, qua ja signatis ol ed akceptas la judiciala resortiso dil tribunalo, la akuzito povos esar judikata dil Internaciona Korto.

Ka la delikti kontre la Homaro qui eventas dum la atako di Rusio kontre Ukraina povus esar inquirata dal Internaciona Punisala Korto?

Ka delikti kontre la homaro, exekutita okazione dil milito di Rusia kontre Ukraina povus ultempe esar inquirata dal Internaciona Punisala Korto?

Nek Rusia, nek Ukraina agnoskas la judiciala resortiso dil Korto. Unesmamomente, Rusia signatis la Statuto di Roma, ma Moskva retraktis sua agnosko en la yaro 2016. Ukraino nultempe signatis ol, ma Kyiv akceptis ke la delikti qui povus esar exekutata en sua teritorio mustas esar inquarata dal Korto.

Ico signifikas ke la prosekutisto povus denuncar soldati qui facis ta delikti o mem, la Prezidanto Putin, se lu ordonis atako sen justifiko. Tamen, co eventos nur se li esas arestita en altra lando, nam la Korto ne havas resortiso en Rusia.

Kom dicite en la komenco, militi esas tam anciena kam la homo, ma hodie, mem okazione di milito, omni mustas respektar humanala reguli. Forsan, ni ne povos finigar definitive la militala konflikti, tamen to quon onu povos totcerte atingar, esas la kondamno en internaciona tribunalo di ti qui exekutis krimini kontra la homaro e komencis militi sen justifiko.

Statuto di Roma dil Internacional Punisala Korto

Prefaco

La stato-partisi en ta statuto,

Koncianta ke omna populi unionesas per klemita nodi e sua kulturi formas komuna patrimonio e remarkante des-quiete ke ta delikata mozaiko povas ruptesar irga-instante,

Ri-memorante ke en ca yarcento, milioni de infanti, mulieri e viri esis viktimi di kruelegaji qui ne povas esar imaginata e qui profunde afliktas la koncienco dil homaro,

Agnoskante ke ta krimini esas grava minaco por la paco, la sekureso e la bon-stando dil homaro....

(Unesma linei dil Statuto di Roma)

Pakto di la fashisti

85 yari ante nun Benito Mussolini konvencionis kun Francisco Franco la susteno militistala favore la sediciisti en la Hispana milito.

Ye la 16esma di februaro 1936 la *Frente Popular*, konsistente ek komunisti, socialisti , la *Unión General del Trabajo* e Sinistra Republikani, ye l'elekti a la Hispana *Cortes* atingis fitanta ma klara vinko ye la votado kontre la republik-enemikala dextro. Kin monati plu tarde, ye la 17esma di julio 1936, revoltis la generalaro kun José Sanjurjo ye la kapo de la kolonio Hispana Maroko kontre la legale elektita guvernerio di la Popul-Fronto. Pos ke Sanjurjo pro avion-falo mortabis, Francisco Franco uzurpis la duktado. Ma la stato-stroko di la klerikal-fashista reakto sur la kontinento en la maxim multa garnizon-urbi strandis pro la rezisto di republik-loyala povi. Lua komplete kalmigado impedesis per la quika armizita interveno di la fashistale guvernata stati Germania ed Italia.

Per 20 milit-aviacili de la tipo Ju 52 la aer-armaro di Hermann Göring transportis 15 000 soldati di la rebeli de Maroko a Cádiz. Pos ke Franco ye la 29esma di septembro 1936 proklamigis su kom duktisto di la „Nacionala Hispania“, il agnoskesis quik kom chefo dil unika legitima guvernerio di Hispania da Berlin e Roma.

Aidez L'Espagne (Helpez a Hispania) esis afisho desegnita da Joan Miró por kunlaborar kun la republikana gubernio dum la milito en Hispania.

Mortigiva minacado

Ye la 14esma di novembro Roma konkluzis konvenciono kun la pucho-guvernerio pri extensita militistala susteno. Franco honorizis to pos quar dii ofrinte ad Italia, qua esas povra de kruda materii, valoroza moyeni, inter qui merkurio de la mineyo Almadén. Mussolini sub la komando di generalo Mario Roatta aranjis en la dispono ula interveno-korpo ek quar divizioni por Hispania. Segun oficala Itala informo unesme esis 35 000 soldati, dum kurta tempo la nombro kreskis a 60 000. Ensemble til la fino 1939 taxite 120 000 til 150 000 Itala soldati kombatis favore Franco. La motorizita trupi esis armizita moderne e havis 800 milit-avioni e 8000 tanki o kurasizita veturi. 90 milit- e transport-navi provizis la propra korpo e la Franco-trupo. Li blokusis republikala portui e kanon-agis fortifikuri an la rivo. La avionaro atakis ensemble kun la Germana „Legion Condor“ la formaci di la republikala armeo e bombardis urbi. Kelka-foye Italia okupis la Baleari e tale minacis militistala bazi di Britania e Francia.

Guernica, da Pablo Picasso. La pikturo reprezentas la terora bombardado dal germana “Legión Condor” di ta urbo en la nordo di Hispania.

Pos la aktiva militala helpo da Hitler e Mussolini favore la pucho divenis mortigiva danjero por la popul-front-guvernerio. La fashisti til la mezo di septembro konquestis la westo di Andaluzia, granda 9

parti en la westo, nordwesto e nordo di Hispania. Sudale de Madrid li atakis alonge la rivero Jarama, ube la „Legion Condor“ e la Itala Caproni-chasisti helpis li per masiva aer-ataki.

Dum ca situeso venis anti-fashisti de la tota mondo por helpar la Hispana Republiko. Ulte cirkume 10 000 Franci, 5000 Germani ed Austriani, ed Italia per 3354 kombatanti esis la triesma granda kontingento. 1119 inter-brigadisti apartenis a la Komunista Partiso (IKP), 310 a la Socialista Partiso (ISP), la ceteri esis maxim-multe sen-partisa. Al inter-brigadisti apartenis Luigi Longo, unesme politikomisionario di la bataliono, pos to di la brigado Giuseppe Garibaldi, qua asemblis omna anti-fashisti di la lando. Longo asumis plu tarde kom general-inspektisto en rango di ula divizion-generalo la komando pri omno internaciona brigadi. Sub la kombat-nomo „Gallo“ il konoceskis kom ula de duktanta militisto di la Hispana Republiko.

En la brigadi internaciona aranjis su 30.000 homi de 50 landi kun la skopo luktar kontre la fashismo

Ye la 13esma di novembro 1936 Carlo Rosselli, un di la dukntanti di la antifashista exil-grupo „Giustizia e Libertà“, en Radio Barcelona kreis la profetala signalo por la kombato di la anti-fashisti di sua lando „Cadie en Hispania, morgo en Italia“. Ol divenis juro, per qua la Itala antifashisti iris a la kombat-agro. Dum la defenso di Madrid en novembro 1936, apud Guadalajara en nordo di la chefurbo en marto 1937, apud Brunete westale de Madrid en julio 1937 la Garibaldani direte renkontris la trupi di Mussolini.

Batalio apud Guadalajara

Quar divizioni di generalo Roattas ye marto 1937 avancis apud Guadalajara per cirkume 150 tanki, 250 kanoni e preske 4000 milit-automobili. Li sustenesis da un diviziono di la Franco-fashisti, plura eskadri di la „Legion Condor“ e 60 Itala aviacili. Mussolini imperis persone ica atako. La atakisti avancis sur la strado Zaragoza-Madrid por cirkondar la chefurbo de nord-esto, e ye la rivero Jarama renkontrar la trupi di Franco e pose okupar Madrid. Ye ca front-segmento la chefurbo defensesis da un diviziono di la popul-armeo kun cirkume 10 000 homi, qui havis min kam 6000 pafili, 85 mashin-pafili e 15 kanoni- Dum la batalio, qua duris de la 8esma til 23esma marto, Roatta sucesis avancer cirkume 40 kilometri e konquestis plu kam un dekeduo de pre-urbi di Madrid.

Soldati e armi en la fronto di Guadalajara

La batalioni di Dombrowsky e Giuseppe Garibaldi di la XII. e pos to la batalioni Ernst Thälmann, Edgar André e Commune de Paris helpis l'opresita trupi di la popul-armeo. Oltre to la defensanti recevis plura artilrio-baterii e tank-detachmenti (Sovieta T 26 e BT-5). Ye la triesma dio di la batalio la Garabaldani renkontris direte la Mussolini-fashisti e demandis li desertar.

Quankam la nombro di la defensanti kreskis a plu kam 20 000, la trupi di Roatta esis pluse supera per 35 000 homi e plusa 15 000 partisans di Franco, e per tanki e kanoni. Ye la chanjo, qua venis pos un semano de grava kombati, kontributis la uzo di cent chas-aviacili, arivesis ek la Sovietuniono, e du eskadri de Katyusha-bomb-aviacili, qui startis del aer-portuo Albacete. Til la 23esma di marto la unaji di la popul-armeo ed inter-brigadisti retro-pulsis la fashisti dop lia departo-formaci. De la 35 000 soldati di la Mussolini-korpo un triesmo esis mortinta. La defensanti konquestis granda quanti de milit-materialo, inter li nombroza kanoni, kurasizita veturi e mashin-pafili.

Per la suceso apud Guadalajara strandis la projeto di Franco e sua federiti en Berlin e Roma ganar rapida triumfo per la konquesto di la chefurbo. La vinko pri la Mussolini-fashisti, ye qua la Garibaldani kontributis, mediacis en Italia la certeso, ke la fashismo esis dis-ruptebla, e tale donis acenso-pulso favore la anti-fashista kombato.

Gerhard Feldbauer

aden idolinguo tradukis (gs)

Quo esis “Interhelpo” ?

La kirgiza popolo esis parto dil Rusa imperio pos sua konquesto en la 19-ma yarcento. Do, kand en la yaro 1917 triumfis la sovieta revoluciono, Kirgizia facesis regiono dil Republiko Socialista Sovietala di Rusia. La nova politikala rejimo impulsis l’agrara reformi, olim, multa nomadi establis su e laboris en farmi kolektiva. Por fomentar ta nova agro-kultivado, la sovieta autoritati venigis nova koloniani de altra regiono.

L’ideo krear internaciona grupo de laboristi pronta fondar kolonio di pioniri, naskis ek l’idala “*Revuo Internacional*”, editita en Moskva. Lernanti dil kurso di la linguo internaciona en la urbo Žilina (Chekoslovakia) aceptis la propozo. La idala grupo di ta urbo fondesis cirkum Rudolf Mareček, cheka komunisto qua prizis la ideo di Lenin kun la skopo konstruktar la komunismo.

En la yaro 1923 Mareček fondis la kooperala asociuro *Interhelpo*. La nomo esis abreviuro dil idala vorti *Internaciona Laboristal Helpo*. Unionesis en ta asociuro idisti ed esperantisti cheka, slovaka, hungara e rutena, anke sua familiani, entote 1 078 homi.

La sovieta gubernio decidis sendar oli aden Kirgizia, por kolonizar ca regiono, qua en la yaro 1925 konstitucis su kom Socialista Sovietala Autonoma Republiko di Kirgizia. Ibe, en ta fora regiono di Soviet-Uniono, la veninta pioniri parolis en mixajo de hungara, cheka, germana e rusa lingui, kun kelka expresuri en Ido. Pokope, lu uzis anke la kirgiza linguo.

L'unesma treno kun la nova koloniani ekiris de Žilina la 29-esma di marto 1925. La nova rezidanti mustis, unesmaloke, akomodar la baraki ube li lojos, e qui antee uzesis por retenar kaptiti dil milito inter Japania e Rusia dil yari 1904-1905. Regretinde, harda vintro e maladi, kom tifo e disenterio, provokis la morto di plu kam 30 homi, precipue infanti.

Koloniani di Interhelpo e kirgiza aborijeni
dum la konstrukto dil baraki

Ja en la yaro 1925, la sovieta gubernio konsideris la asociuro *Interhelpo* kom la maxim sucesata en la USSR. Olim, la 20% de la kirgiza vari esis produktata da *Interhelpo*. En ta unesma yari, la koloniani konstruktis propra elektro-produkteyo, pose moblo-fabrikerio qua produktis stuli e tabli por la tota lando, e textala fabrikerio.

Ma, *Interhelpo* ne nur facis fabrikerii, anke onu konstruktis fervoyi, hospitali e la nova edificio dil sovieta gubernio en Bishkek, la chef-urbo di Kirgizia.

En la yaro 1943, la asociuro kolapsis. La invado de la USSR da la germana armeo dum la duesma monda milito igis, ke la tota industrio de la lando dediĝis al produktado de armiloj. Ulte, la kolektivala produktado ne estis apta medio por krei variajn. Lore, en la yaro 1943 la proprietaroj de *Interhelpe* pasis al ŝtata gubernio. Ulte, multaj membroj de *Interhelpe* suferis la kriminalajn purgilojn de Stalin, sub la akuzo ke la membroj de tiu asociuro, kom europanoj, estis germanaj spiono.

J.M.R.H.

Alexander Dubček, politikisto 1921-1992 estis Ĝenerala Sekretario de Komunista Partio de Ĉeĥoslovakio (ekvivalenta al prezidento de lando) de 5a de januaro 1968 ĝis 17a de aprilo 1969. Arestita de Soviet-Unio en la yaro 1968, pro iliaj efertoj por reformi la landon, donante pliajn rajtojn al civitanoj.

Lia familio, kom membroj de *Interhelpe*, iris al Kirgizio. Li habitis ibe ĝis la yaro 1938.

Post la "veluro revolucio" de 1989, li elektitis kom prezidento de la federala asembleo de Ĉeĥoslovakio.

Medalio de Interhelpe

La membroj de la kooperala asociuro ricevis la nomon "*Interhelpistoj*". Ili vojaĝis de Ĉeĥoslovakio al Kirgizio per trajno.

Idala Niuzi en Hispania

Nova juveleto aquirita da nia asociuro

Anciena libreto eniris aden nia modesta idala biblioteko. Ol esas la broshuro *Manual Completo de la Lengua Internacional*, editita dal Librerio Fernando Fe en Madrid, en la yaro 1909, dil qua l'autori esas Javier Casares, Alberto Galant e Pedro Marcilla. La libreto havas 68 pagini, ol kontenas mikra gramatiko, ma tre kompleta dicionario e abunda frazaro. Segun nia savo, ol esis l'unisma libro editita kun la skopo lernar la nova (en la yaro 1909) internaciona linguo. Segun videblas en la libro ipsa, dum multa yari ol esis parto dil biblioteko di ul José María Puertas.

Balde existos ret-situo di Hispan Ido-Societo

Esperable ante somero Hispan Ido-Societo esos presenta en interreto kun propra ret-situo. Ni esperas ke ta nova komunikilo vidigos la existo di Ido-linguo en Hispania e to anke esos utila por la amerikana landi, ube on parolas la kastiliana linguo.

Nia skopo esas faciligar la lernado dil internaciona linguo per retala kurso, savigar la historio di Ido en nia lando e diskonocigar l' internaciona linguo.

Qua-maniere on introduktas la chiniana linguo en la publika skoli en Andaluzia

En la yaro 2011 la Ministerio di Edukado dil Guvernio di Andaluzia e l' Agenteyo por la Internaciona Difuzado dil Linguo Chiniana (Instituto Konfucius), signatis akordo qua havis kom skopo introduktar e difuzar la chiniana linguo en la publika skoli di Andaluzia. Amba partisi rinovigis ta akordo en la yaro 2014 kun la kreo di 8 departmenti dil Instituto, un en singla provinco di Andaluzia. Ta provinciala departmenti agados kom refero-skolo por la centri ube la chiniana linguo esas docata. Anke en ta refero-skoli esos posibla obtenar la ofical diplomi pri savo dil linguo, diploma YCT por yuni e HSK por adulti.

Segun l' akordi signata, Instituto Konfucius selektos la docisti, anke la chiniana instituto pagos la salarii dil docisti e lua voyaji de Chinia aden Hispania. Tal-maniere de la docado dil chiniana linguo en Andaluzia rezultos nul kosto al regional guvernio. La lerno-libri e la tota materialo por la docado dil linguo esos anke pagata dal Instituto Konfucius. Komprenende, la kursi esas gratuita por la lernanti.

Afisio informanta pri la komenco di kurso dil chiniana linguo en publika skolo di Andaluzia

La docado dil chiniana linguo en Andaluzia developesos en du sektori:

- Dum la matino en la skoli la kursu esas ofrata ad omna lernanti qui deziras lernar la linguo.
- Dum la vespero en ta sama skoli, onu organizas kursu por ti, qui deziras lernar la linguo, ma li ne esas lernanti di ta skolo.

Dum la kurso 2021/2022 en 42 skoli di Andaluzia docesas la chiniana linguo e kulturo. Instituto Konfucius selektis 37 docisti, omni chiniana escepte un, qua esas hispana docisto. E se ni parolas pri lernanti, proxime li esas 2.500 ti qui lernas la linguo dum la matino e 500 dum la vespero, por la komonani. Do, 3.000 homi en Andaluzia lernas la chiniana linguo, komprenende en ta kalkulo ne aparas la lernanti dil Ofical Skoli pri Lingui.

Autoritati vizitas skolo ube docesas la chiniana linguo en Granada (Andaluzia)

Qua lernanti sequas kurso pri linguo e kulturo chiniana? Segun la statistiko, la maxim granda grupo de lernanti esas filii di chiniana familii, dil qui la genitori enmigris de Chinia aden Hispania. Ta familii ne deziras obliviar sua nacional linguo e pro to, la filii lernas la linguo en la skolo, ma omna li ja parolas o savas la chiniana heme.

Altra grupo esas l' infanti qui naskis en Chinia e pose hispana familii adoptis li. Li deziras lernar la linguo, historio e tradicioni dil lando ubi li naskis. Fine, altra lernanti estas ti, qui vidas en Chinia la futuro dil mondal komerco ed ekonomio, e pro to li lernas la linguo.

Relate la docado dil linguo e kulturo chiniana en la skoli, la departemento di Edukado dil Guvernio di Andaluzia konsideras ke estas plu apta ofrar ta docado nur en la triesma parto dil primara edukado, co esas, en la 5-esma e 6-esma kurso (infanti evanta 10 - 12 yari). En la 5-esma kurso la lernanti recevas bazala endukto dil linguo e kulturo, ed en la 6-esma kurso, li komencas lernar la linguo.

E se onu parolas pri plu evoza yuni, ti qui studias la sekundara edukado (ESO), la chiniana linguo esas optativa afero en la 1-esma, 2-esma e 4-esma kursi (evanta 13, 14 e 16 yari). Dum ta kursi la yuni lernas chiniana kulturo ed arto, e li komencas parolar la linguo per kurta frazi. Ta informi permesas afirmar ke la chiniana esas la triesma exterlanda linguo, pos l' angla e la franca, kun plu nombroza lernanti en la publika edukado en Andaluzia.

Quon ni povas deduktar okazione di ta endukto dil chiniana linguo en la edukado en Andaluzia?

Unesmaloke, esas videbla ke por introduktar la chiniana linguo en la skoli di Andaluzia, ed ank en la cetera regioni di Hispania, esis necesa havar la influo preponderanta di granda stato kom Chinia. Ni ne obliviez ke ta guverno spensas multa pekunio por pagar salarii e voyaji dil chiniana docisti.

Ta granda esforcis havas ank importanta rezulti. Tal-maniere, se ni komparas la numero di lernanti e docisti di lingui en Andaluzia, ni vidas ke la proporcio docisti/lernanti esas plu favoroza por la chiniana linguo. Ni videz:

- Lernanti en primara edukado studianta l' angla linguo 426.733
 (6 kursi)
 Docisti dil angla linguo en Andaluzia 4.653
 Relato di lernanti por singla docisto dil angla linguo **92**

- Lernanti en primara edukado studianta la franca linguo 284.488
 (4 kursi)
 Docisti dil franca linguo en Andaluzia 1.698
 Relato di lernanti por singla docisto dil franca linguo **168**

- Lernanti en primara edukado studianta la chiniana linguo 2.495
 (42 skoli)
 Docisti dil chiniana linguo 37
 Relato di lernanti por singla docisto dil chiniana linguo **67**

En ta statistiko minus lernanti por singla docisto esas plu favoroza, nam li povas recevar plu bona docado.

Infanti lernas la china linguo en skolo

Duesma-loke, la facileso o desfacileso dil linguo ne semblas esar determinanta faktoro por elektar la chiniana kom lerninda linguo. Oportas savar ke por obtenar elementala savo dil linguo (nivelo A2) necesas studiar ol dum 4 hori, singla semano en un yaro. Por obtenar ta nivelo en l' angla linguo esus necesa nur 3 monati, o 2 se ni parolas pri la franca linguo. Do, ni devas dicar ke en la elektado dil chiniana, qua esas linguo tre fora del kastiliana, segun la vido-punto fonetikala e gramatikala, ank influas la fakto ke ol es linguo uzata heme da kelka lernanti.

Laste, oportus savar pro quo grupo de lernanti en Andaluzia decidas lernar la chiniana linguo. Kom dicite, la maxim granda parto di ta lernanti esas filii di chiniana enmigranti, do, la chefa motivo dil lernado esus par-lernar en skolo la linguo quan li askoltas, e forsan uzas, heme. Altra grupo lernas la linguo nam onu previdas ke la chiniana esos tre importanta en la futuro dil internaciona komerco. Tamen, ta justifiko semblas devenar ne de la lernanti, ma de la genitori, nam totcerte infanti evanta 10/12 yari ne interesas su pri ta afero. Forsan, l' infanti en Andaluzia, e certe en la cetera Hispania, qui lernas la chiniana linguo, ma ne uzas ol heme, nur havas intereso en exotik afero qua pov esar quale ludo por li.

L'altra idala dictionario

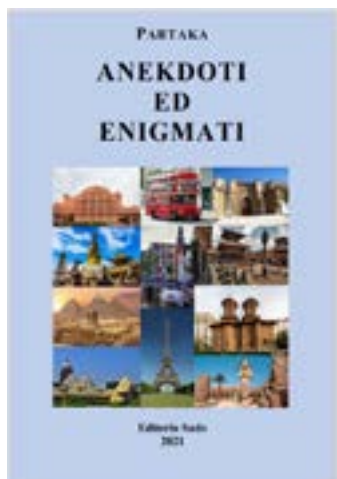
S-pensar

Ol uzesas kande konsonanto dubitas ka livrar, o ne, to quon lu debas ad altra litero.

Se la debario esas pekuniala, la pago, komprende, facesas per \$.

Lasta libri en Ido -linguo

ANEKDOTI ED ENIGMATI

Kolekturo de 56 original anekdoti e plusa explikanta texto da nia bon amiko Partaka. Prefaco da Gonçalo Neves.

La libro esas legebla che la retsituo

https://ia804504.us.archive.org/5/items/anekdoti_ed_enigmati/Anekdoti%20ed%20enigmati.pdf

LA SOCIO DIL SPEKTAKLO

Politikala e filozofiala verko da Guy Debord, tradukita da Brian E. Drake. La libro esas libere legebla che la ret-situo:

<https://archive.org/details/la-socio-dil-spektaklo>

LA KIN KAMELEONI

Krimino-romano dil yaro 1932 pri la famoza heroo La Ombro. Tradukita da Brian E. Drake. La libro esas libere e gratuite deskargebla che:

<https://archive.org/details/la-kin-kameleoni/mode/2up>

Gramatikala Pagino

El sufijo -al

Sabemos que la terminación de los adjetivos en la lengua Ido es la “a”. Así mala/bona; alta/basa; chipa/chera; richa/povra. De cualquier raíz de la que pueda derivar un adjetivo lo formaremos tan solo añadiendo la letra “a”. Esta regla parece de lo más sencillo, sin embargo puede complicarse un poco, al menos para los castellano-hablantes, cuando conocemos la existencia del sufijo “al”. Que el uso de este sufijo puede ser complicado lo parece demostrar el hecho de que más de una vez leemos “Ido linguo internaciona”, pero también hay quien dice “linguo internacionala”. Vamos a intentar poner un poco de orden en este tema, aunque seguro que habrá quien pueda aportar un estudio más completo.

El sufijo “al” se añade generalmente a nombres o verbos y se utiliza para indicar: *que tiene relación con, que concierne a, que pertenece a, que depende de, que conviene para*. La mayoría de las veces resulta de la adición de este sufijo, un adjetivo, así que tendremos el final “ala” en muchas palabras. ¿Cómo podemos saber cuándo usar “a” o “ala”?

Una regla básica para saber cuándo usar uno u otro final es intentar sustituir el adjetivo por “di” o “dil”, es decir, ver si ese adjetivo podría ser el genitivo del sustantivo al que acompaña.

Veamos el ejemplo que propone Beaufront en *Kompleta Gramatiko Detaloza*:

- Blinda hundo / Blindala hundo

Si hablamos de un perro que es ciego, diremos *blinda hundo* o *hundo blinda*, recuerda que en Ido no hay reglas fijas o determinadas sobre colocación del adjetivo antes o después del sustantivo, así que cada hablante elige.

Pero si queremos referirnos al perro de una persona que es ciega, diremos *hundo blindala* o *hundo di blinda*. Es decir, un perro (*hundo*) que pertenece a..., que tiene relación con... una persona que es ciega (*blinda*). En este caso hemos visto que tendría sentido sustituir *hundo blindala* por el genitivo *hundo di blinda*.

Hundo blinda

Hundo blindala

Veamos como funcionaría esta distinción “a / ala” en el ejemplo que vemos a menudo “*Ido, linguo internaciona*”.

Al decir “*linguo internaciona*” nos referimos a una lengua que tiene la característica de ser internacional. Decir “*linguo internacionala*” no tendría sentido alguno, porque significaría “*linguo di internaciono*”, es decir, nos referimos a una lengua que pertenece a un internacional, lo que tiene poco sentido, porque lo que queremos explicar es una característica de lengua, su internacionalidad, y no que sea posesión de alguien o que se refiera a alguien.

¿Y en la expresión “*Ido, linguo universala*”? Si dijéramos “*linguo universa*” nos estaríamos refiriendo a una lengua que tiene las características de un universo. Evidentemente una lengua no es la reunión de todas las cosas, que ese es el significado de universo.

Pero si decimos “*linguo universalala*” vemos que se cumple la regla de la sustitución del sufijo “*ala*” por la preposición “*di*” o “*dil*”, ya que *linguo universalala* equivale a *linguo dil universo*.

Otro ejemplo: *Linguo nacionala*, podemos sustituir esta expresión por *linguo di naciono* y tendría el mismo sentido. Pero no podríamos decir *linguo naciona*, porque una lengua no tiene las características de una nación.

Veamos algunos ejemplos más:

Los padres no hacen ruido para respetar el sueño infantil (el sueño de un niño).

Genitori ne bruizas por respektar l’infantala sonjo.

Podemos sustituir *sonjo infantala* por *sonjo di infanto* y no cambiaría el sentido. Pero no podemos decir *infanta sonjo*, porque el sueño no tiene las características de un niño.

Por cierto, recuerda que podemos suprimir la “a” final de los adjetivos, si la siguiente palabra comienza por vocal, así que podríamos decir “l’ infantil sonjo”, o como cantaba el gran poeta idista Tom Sweetlove:

Havas el, kom bel feino,
Ali grand, gracil, ombroza;
El disdonas, til matino,
Sonji infantil joyoza.

Hay algunos usos de estilo que no recomiendan usar el sufijo “al”. Veamos algunos:

- No debemos unirlo a nombres propios. Ejemplo:

Don Quijote esas lektinda libro, en mea hemo me havas exemplero dil libro Cervantesala.

Don Quijote es un libro digno de leer, en mi casa tengo un ejemplar del libro de Cervantes.

Es verdad que podríamos sustituir “libro cervantesala” por “libro da Cervantes”, pero mejor decirlo así “da Cervantes”.

Don Quijote esas lektinda libro, en mea hemo me havas exemplero dil libro da Cervantes.

Don Quijote, ka hero Cervantesala o da Cervantes?

Sin embargo hay una excepción a esta norma. Se utilizaría el sufijo “al” unido a un nombre propio si nos referimos a algo que está hecho “a la manera de”, pero que realmente no lo es, tan sólo se ve su estilo. Ejemplo:

La historio rakontata da mea patro semblis lorcala dramato.
La historia contada por mi padre parecía un drama lorquiano.

Es decir, no era un drama de Lorca, pero lo parecía, era del mismo estilo.

Sin embargo si decimos:

La Domo di Bernarda Alba esas dramato da Lorca.

La Casa de Bernarda Alba es un drama de Lorca.

En este caso sí estamos diciendo que su autor es Federico García Lorca.

- Otra excepción se refiere a que no debe usarse el sufijo “al” después de una palabra compuesta. Pensemos que si una palabra está formada por varias raíces añadirle el sufijo “al” la puede hacer aún más larga. Así:

“Singladiala laboro” significaría “el trabajo de cada día”. Pero en este caso es preferible decir “singladi laboro”.

Encontramos también una excepción a esta norma, a veces es necesario añadir “al” a una palabra compuesta para diferenciarla de otra que significaría otra cosa, si añadimos sólo la desinencia “a”. Por ejemplo, y disculpa si se trata de algo demasiado científico:

“Perikardiala membrano” significaría la membrana del pericardio. Sin embargo “Perikardia membrano” es una membrana que constituye el pericardio en sí.

Y para terminar te proponemos unos cuantos ejemplos y el lector mismo tendrá que elegir la solución:

- 1) Ante multa yari la infanti en la skoli kantis la *nacionala* / *nacia* himno.
- 2) Lernezo Ido, la linguo *internaciona* / *internacionala*.
- 3) La libro esas tre longa, ma nun me ja lektas la *finala* / *fina* chapitro.
- 4) Mea amiko sufras *ventrala* / *ventra* dolori.

Nia Pioniri

Linguo' internaciona'

FRANCISCO FERRER BARBARROSA o BARBARROJA "ACRACIO PROGRESO"

Francisco Ferrer Barbarrosa (o Barbarroja) naskis en Valencia en la jaro 1865. Lu esis tre misteroza, nam lu dedikis sua tota vivo a sekreta aktivesi dil movimento anarkista. Existas nul fotografuro pri lu. Onu nur savas ke lu ne esis alta, lu esis blonda e kun barbo preske reda, pro to lu recevis dum infantal evo l'altra nomo di Barbarroja (reda barbo), qua esis tre simila a sua familiala nomo "Barbarrosa".

La movimento anarkista esis tre importanta en la proletariala lukto dil 19esma e dum l'unesma yardeki dil 20esma yarcento.

Dum sua yun-evo lu studiis por laborar kom docisto, ma antee lu esis jurnalisto, imprimisto, stradala vendisto, aktoro, editisto... De la politikala vido-punto, tre yuna lu komencis kunlaborar kun anarkista jurnali en Valencia. En la fino dil 19-esma yarcento lu esis la direktoro dil jurnalo "La Antorcha Levantina".

Lu uzis multa pseudonimi, la maxim ofta esis “Acracio Progreso”. Per ta altra nomo lu sub-skribis artikli pri revolucionala aferi en ta yari, kom vejetaranismo, feminismo, sexuala libereso, plu-bonigado dil vivo di povri, kontre-alkoholismo, ateismo, e.c. Sen-dubite, lua politikala ideologio esis tre ekstrema en la monarkiala Hispania di ta yari.

En la yaro 1903 lu for-iris a Paris. Lu mustis abandonar Hispania pos l’aparo di kelka artikli, en qui lu defendis arestiti di anarkista grupo en Andaluzia. En la franca chef-urbo Francisco Ferrer kontaktis kun altra hispana anarkisti ibe exilita e lu laboris kom imprimisto e korespondero di hispana anarkista jurnali, *El Rebelde*, *El Porvenir del Obrero*, *Germinal* ed *El Productor*.

Dum ta yari en Hispania la jurnali dil movimento anarkista en Hispania esis nombroza.

En Francia Francisco Ferrer konocas l’aparo di nova internaciona linguo, Esperanto. Lu interesis su pri ta nov idioma, lore lu redaktis artiklo por hispana jurnalo kun la titolo “*Nuevo Idioma. El Esperanto*” (Nov Idiomo. Esperanto), kun la sub-skribo “Acacio Progreso”.

Kande Ferrer revenis aden Hispania, lu esas arestita e retenita en karcero en Barcelona. Ibe lu konocis belga anarkisto, qua esis kemiisto, lu docis qua-maniere fabrikar e detonar mikra bombi.

Tamen, pro formalajo legala Francisco Ferrer rekuperis sua libereso. Ja libera, lu iris ad Andaluzia, ibe lu blamis pri la mala stando dil agro-laboristi. En la yaro 1905, lu ri-vizitas Paris, lu parto-prenis en atento kontre la hispana rejo Alfonso la 13-esma, qua vizitis la franca chef-urbo, ni ne obliviez ke Ferrer savis quale fabrikar bombi. Ma, la atento ne sucesis e lu mustis ri-venar quik aden Hispania por evitar esar arestita. Hike, lu eniris aden trupo di aktori, qui pleis teatrala

Pose, lu kunlaboris kun hispan anarkisti qui esis konocata e rimarkinda parolanti dil linguo Ido, inter li: Elena Just (Palmira Luz), pri qua ni parolis en recenta artiklo e José Abellá. Lu ank esis ofta kunlaboranto dil revuo “*La Revista Blanca*”, dil qua la direktoro esis José Elizalde, un ek la maxim aktiv idisti en Hispania dum ta yari.

Do, en la yaro 1927, kande fondesas la Hispan Ido Societo, Francisco Ferrer esas un ek l’unesma membri. Pose, en la yaro 1930 lu mem esis sekretario dil organizuro. Relate sua opiniono pri lingui, Francisco Ferrer skribis en la yaro 1933:

“Kapitalismo, qua deziras dividir la proletariato por maxim bone explotar ol, defendas ed apogas la diverseso di lingui e dialekti, nam ol savas ke co esas la maxim apta moyeno por nia ne-interkomprenado.”

Anke, en la yaro 1931 lu redaktis artiklo por la revuo “*Acción Social*” kun la titolo “*Aprended Ido*” (Lernez Ido).

Kand on proklamis la republikala sistemo en Hispania en la yaro 1931, Francisco Ferrer habitis en Barcelona. Ibe, lu esis kunlaboranto en la jurnalno “*Nueva Humanidad*”, lu anke laboris kom docisto en un ek la multa laika skoli existanta en la urbo e ofte populala atenei invitis lu por diskursar pri politikala temi

En la komenco dil interna civila milito en la yaro 1936, Ferrer evis 71 yari e lua chefa tasko esis flegar sua nepo. La familiala historio di Francisco Ferrer ank esis plena de intrigi ed aventuri. En la yaro 1900 naskis lua filiino Emilia. El pose esis la matro di infanto, dil qua la patro esis richa homo di nobela familio, ma lu ne agnoskis la filio, nam lu naskis exter sua mariajo.

Pos kelka yari, la patro ne havis propra filii en sua mariajo kun spozino di influanta familio, do, lu decidis rekuperar la infanto. Emilia ne aceptis lo, lore, la patro atingis akuzar la matro pri raviso dil infanto.

En la komenco dil milito, la patro, komto de Vilamar, mortis ocidita. Sen la patro, Emilia sucesis rekuperar la filio, ma la patruala familio ne cesis serchar la matro por ri-havar la infanto. Lore, Emilia renkontis kun Francisco Ferrer, e la nepo, por protektar su.

En la lasta monati dil milito, en la yaro 1939, Francisco Ferrer, sua filiino Emilia e sua nepo for-iris exilita aden Francia. Tamen, kande li arivis an la frontiero, nur Francisco povis transpasar ol. Pro la denunco dil familio dil Komto de Vilamar, nek Emilia nek sua filio sucesis enirar aden Francia.

475.000 hispani transiris la frontiero kun Francia en la yaro 1939. Un ek li, Francisco Ferrer.

Emilia ri-venis a Valencia, ibe onu judiciis elu e lu esis en karcerio til la yaro 1942. Pri la nepo, l' infanto eniris en internerio. Onu nul konocas pri l'ultima dii di Francisco Ferrer. Supozite, lu mortis exilita en Francia. La nova politikala rejimo en Hispana ed anke l'invado di Francia dum la duesma mondana milito igis tote ne posibla irga anarkista agado e la Hispana Ido Societo des-aparis.

Esez utila ca pagini por ri-memorar preske ne-konocata hispan idisto, revolucionisto ed idealisto, qua nul-tempe trahizis sua ideali, quankam pro to, lu sufris persekuti, tormenti, karcerio ed exilo.

Ni parolez pri:

Treni

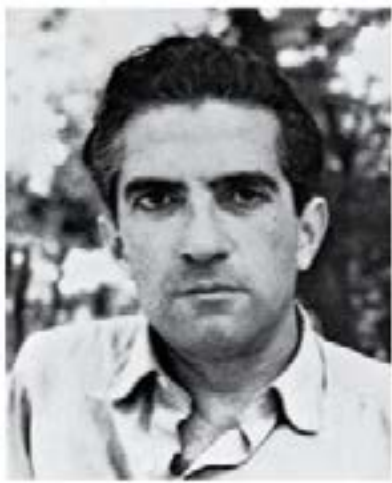

TRENO esas ensemblo de vagoni quin tranas lokomotivo.

Frazi en la hispana linguo e tradukuro aden Ido relatanta a treni:

- Tren directo: **Direta treno.**
- Tren expreso: **Treno espreso.**
- Tren de mercancías: **Var-treno.**
- Tren de alta velocidad: **Rapidega treno.**
- Estación de tren: **Treno-staciono.**
- Subir al tren: **Abordar la treno.**
- Coger el tren: **Prenar la treno.**
- Cambiar de tren: **Prenar altra treno.**
- Tren rápido: **Rapida treno.**
- Tren correo: **Posto-treno.**
- Perder el tren: **Faliar treno.**
- Coja el siguiente tren: **Prenez la treno sequanta.**
- El tren echa a andar: **La treno ekreliras.**
- El tren saldrá en dos minutos: **La treno startos pos du minuti.**
- Vagon del tren: **Vagono dil treno.**

- El tren de los acontecimientos: **La sucedo dil eventi.**
- Llevar un alto tren de vida: **Vivar kun abundanta luxaji.**
- Estar como un tren: **Havar atraktiva beleso.**
- ¡A todo tren!: **Quik!**

Blas de Otero
1916 - 1979

Hispana Literaturo

Ye la nomo di Hispania,
paco.
La homo
en danjero esas. Hispania,
Hispania, tu ne
dormez.
Lu en danjero esas, kurez,
venez. Flugas
l' alo dil nokto
apud l' alo dil matino.
Askoltez.
Ancien ombro murmuras,
yuna lum' vibras.
Paco
por la dio.

Ye la nomo
di Hispania, paco.

Se me perdis vivo, tempo, omno
quon me jetis, quale ringo, aden aquo,
se me perdis mea voc' inter arbusti,
ankor a me restas la parolo.

Se me sufris pro dursto, pro hungro,
omno quon me havis, ma fine nul esis,
se me falchis l' ombri en silento,
ankor a me restas la parolo.

Se me apertis me labii por vidi la vizajo
pura kaj terura di mea hem-lando,
se me apertis mea labii til lacero,
ankor a me restas la parolo.

Ek la libro
"Pido la Paz y la Palabra"
1955

Bon Apetit !

Champiniono esas saporoza fungo, uzata en la hispana gastronomio. Hodie, ni prezentas tipala recepto di Andaluzia, nam onu propozas l'uzo di blanka vino de Montilla. Ma, existas tre simila varianti di ta recepto tra la tota hispana geografio.

Ingredienti (por 2 homi):

- Champinioni (400 grami)
- Blanka vino de Montilla (1/2 glaso)
- Farino (1/2 kuliero)
- Papriko
- Petroselo
- Alio (un granda peco)
- Oliv-oleo (3 kulieri)
- Salo
- Aquo

Recepto:

- 1) Lavez per abunda aquo la champinioni. Tranchez oli en du o tri parti.
- 2) Varsez l'oliv-oleo aden padelo. Fritez l'alio tranchita. Kande l'alio esas poke fritita, jetez aden la padelo la champinioni tranchita e la papriko, anke tranchita.
- 3) Pos un o du minuti, adjuntez la farino. Kun-mixez omno: champinioni, oliv-oleo, farino e papriko en la padelo.
- 4) Pose, varsez vino e aquo. Jetez salo e koquez dum 20 minuti super ne tre potenta fairo.
- 5) Fine, pozez petroselo tranchita sur la koquajo.

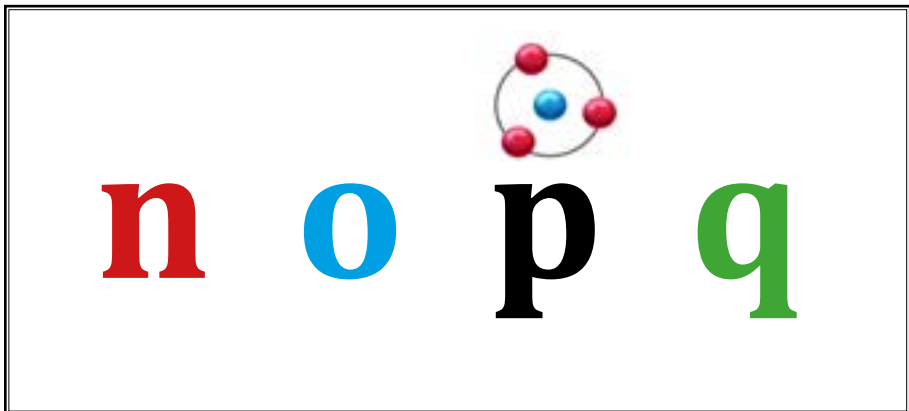
Vortala Distraktilo

	A	B	C	D	E	F	G
1							
2			■		■		
3		■				■	
4							
5				■			
6		■				■	
7				■			
8							

1. Uniono di personi o familii per mariajo.
2. Partikulo gramatikala uzata avan substantivo. ■ Kinesma vokalo.
■ Sufixo distributala, kun nomi di nombro o di quanto.
3. En la franc automobili. ■ Apendici quin havas, an singla flanko di sua korpo, la animali qui povas flugar. ■ Konjunciono qua indikas alternativo.
4. Unionar ad ensablo.
5. (Sen la lasta vokalo) boko di la uceli. ■ (inverse e sen la lasta vokalo) addukto di persono o kozo ek la loko ube lu esas inkluzita.
6. En la hispan automobili. ■ (sen la lasta vokalo) Voyo quan facas bordumo de arbori o de arbusti folioza. ■ Kinesma vokalo.
7. (Sen la lasta vokalo) barelo uzata por la transporto di aquo o vino.
■ En la instanto prezenta.
8. (Inverse) Persono qua adjuntasas a ulu precipua.

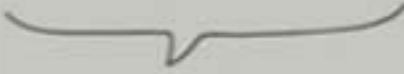
- A. Serio de la literi qui reprezentas soni.
- B. Partikulo gramatikala uzata avan substantivo. ■ Prefixo qua signifikas “maskulo e femino”. ■ Dezinenco de la infintivo pasintala.
- C. El la ital automobili. ■ Sekreto cienciala nur revelata ad iniciati.
- D. (Inverse) di el. ■ En la luxemburg automobili. ■ En la sued automobili.
- E. En la norveg automobili ■ (Inverse e sen la lasta vokalo) lo apta efektigar laboro.
- F. En la kolumbia automobili. ■ (Inverse e abreviure) Inter altri. ■ Dezinenco de la verbo-kondicionalo.
- G. Qua eventas precize kande lo esas bona por to quo koncerneasas.

Hieroglifo

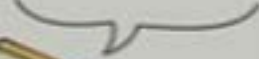

Ad-ube saltis la kavalo?

Ka tu ne savas
plusa rakonti ?

Ne, me ne
havas altri

Solvuri dil pasinta numero

E	V	A	K	U	A	R
C	O	N		R	D	A
E	K	O	N	O	M	I
L	A	D		X	I	N
E	L	I	X	I	R	I
N	O		E		O	L
C		L		L		A
	L	O	J	A	R	

Hieroglifo

Lu pregas en izolita loko
Qua lu esas? **ANAKORETO**

Aparas sur la desegnuro mikra koro
an la litero A.

Do: An A koreto = Anakoreto

Recursos en Internet para el aprendizaje y perfeccionamiento de la Lengua Internacional Ido.

Métodos para aprenderlo:

<http://kanaria1973.ido.li/idohispania/k00.html>

<http://kanaria1973.ido.li/publikaji/curso2.pdf>

Kompleta Gramatiko Detaloza: <http://kanaria1973.ido.li/krayono/kgd.pdf>

Diccionarios:

Español / Ido: <http://kanaria1973.ido.li/krayono/dicespido.html>

Ido / Español: <http://kanaria1973.ido.li/krayono/dicidoesp.html>

Français / Ido: <http://lavaleo.tripod.com/francaisido.html>

English / Ido: <https://www.idolinguo.org.uk/idendyer.htm>

Diccionario de la 10000 Radiki di la linguo universala Ido da Marcel Pesch: <http://www.ido.li/vortari/radikaro.pdf>

Páginas en Internet:

Uniono por la Linguo Internaciona Ido: <http://www.uli-ido.ovh/>

Germana Ido Societo: <http://www.idolinguo.de/index.php>

Ido-France: <http://www.ido-france.ovh/>

Nord-Amerikana Ido Societo: <http://web.archive.org/web/20120304005328/http://idomondo.org/>

Múltiples recursos en Ido: www.ido.li

Wikipedia en Ido: <https://io.wikipedia.org/wiki/Frontispico>

Okazione dil 100-ma aniversario dil Internaciona Ido-konfero 1922 en Dessau la Germana Ido-Societo decidis aranjat jubilea internaciona Ido-renkontro dum la tempo inter la 25-ma di agosto 2022 (arivo) e 29-ma di agosto 2022 (departo) en Dessau (Germania).